

SHAXS QADRIYATLAR TIZIMI VA IJTIMOY STEREOTIPLAR O'ZARO MUNOSABATINING DIFFERENSIAL-PSIXOLOGIK TAHLILI

ДИФФЕРЕНЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ВЗАИМОСВЯЗИ МЕЖДУ ЛИЧНОЙ СИСТЕМОЙ ЦЕННОСТЕЙ И СОЦИАЛЬНЫМИ СТЕРЕОТИПАМИ

DIFFERENTIAL-PSYCHOLOGICAL ANALYSIS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN PERSONAL VALUE SYSTEM AND SOCIAL STEREOTYPES

Nasulloyeva Shahnoza Ilhom qizi

Sharq Universiteti "Ijtimoiy-gumanitar fanlar" kafedrasi o'qituvchisi

ORCID: 0009-0008-2876-4041

E-mail: Shahnozanasulloyeva01@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada shaxs qadriyatlar tizimi va ijtimoiy stereotiplar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar differensial-psixologik yondashuv asosida nazariy jihatdan tahlil etilgan. Tadqiqotda qadriyatlar shaxsning ichki regulativ mexanizmi sifatida ijtimoiy stereotiplarning shakllanishi, mustahkamlanishi yoki transformatsiyasiga bevosita ta'siri ko'rib chiqiladi. Shuningdek, individlararo farqlar, shaxsiy qadriyatlar ierarxiyasi va stereotipik tafakkur jarayonlari o'rtasidagi funksional bog'liqliklar ochib berilgan.

Kalit so'zlar: qadriyatlar tizimi, ijtimoiy stereotiplar, differensial psixologiya, shaxs, qadriyatlar ierarxiyasi, guruh tafakkuri, individual farqlar.

Аннотация. В данной статье теоретически анализируется взаимосвязь между системой ценностей личности и социальными стереотипами на основе дифференциально-психологического подхода. В исследовании рассматривается непосредственное влияние ценностей как внутреннего регуляторного механизма на формирование, закрепление или трансформацию социальных стереотипов. Также раскрываются функциональные связи между межиндивидуальными различиями, иерархией личностных ценностей и процессами стереотипного мышления.

Ключевые слова: система ценностей, социальные стереотипы, дифференциальная психология, личность, иерархия ценностей, групповое мышление, индивидуальные различия.

Abstract. This article provides a theoretical analysis of the interrelationship between the personal value system and social stereotypes based on a differential-psychological approach. The study examines the direct influence of values, functioning as an internal regulatory mechanism, on the formation, reinforcement, or transformation of social stereotypes. Furthermore, the functional connections between

interindividual differences, the hierarchy of personal values, and stereotypical thinking processes are elucidated.

Keywords: *value system, social stereotypes, differential psychology, personality, value hierarchy, group thinking, individual differences.*

Kirish. Zamonaviy psixologiya fanida shaxsning ichki psixik tuzilishi, uning ma'no-qadriyat sohasi va tashqi ijtimoiy muhit bilan dinamik o'zaro aloqasi masalasi globallashuv va ijtimoiy transformatsiyalar davrida tobora dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu tizimli muammoni fundamental va deterministik nuqtai nazardan tushunishda inson ongining ikki muhim psixologik hodisasi – shaxsning qadriyatlar tizimi va ijtimoiy stereotiplar fenomeni – markaziy o'rin tutadi. Qadriyatlar shaxsning hayotiy faoliyat strategiyasini, uzoq muddatli maqsadlarini hamda motivatsion-regulyativ sohasini belgilovchi invariant konstrukt bo'lib, ichki dunyoning barqarorligini ta'minlaydi [5,7]. Ikkinchi tomondan, ijtimoiy stereotiplar guruhlararo idrok, ijtimoiy kategoriyalashtirish hamda tashqi reallikni aks ettiruvchi, jamoaviy ong tomonidan tayyor shaklda taqdim etiladigan soddalashtirilgan kognitiv sxema sifatida namoyon bo'ladi [2,6]. Garchi bu ikki fenomen psixologiyaning turli maktablari doirasida alohida-alohida keng ko'lamda o'rganilgan bo'lsa-da, ularning o'zaro integratsiyasi, tizimli bog'liqligi va eng muhimi, shaxslararo farqlarni o'rganuvchi differensial psixologiya kontekstidagi o'rni haligacha yaxlit nazariy konsepsiya sifatida yetarli darajada ishlab chiqilmagan.

Muammoning dolzarbligi va ilmiy ziddiyati shundaki, shaxsning subyektiv qadriyatlar iyerarxiyasi uning atrofdagi ijtimoiy voqelikka, begona guruhlariga va ijtimoiy-madaniy hodisalarga nisbatan shaxsiy munosabatlar tizimini shakllantirishda boshqaruvchi (regulyativ) funksiyani bajaradi [1,9]. Biroq, inson har doim ham sofiy va obyektiv mulohaza yuritmaydi. Aynan shu nuqtada ijtimoiy stereotiplar shaxs idrokining tezkor, avtomatik va kognitiv tejamkorlik (iqtisodiy) mexanizmi sifatida maydonga chiqadi va subyektning qadriyatlarga asoslangan baholovchi xulosalarini, ustanovkalarini hamda ijtimoiy xulq-atvorini sezilarli darajada deformatsiyaga uchratishi yoki belgilab berishi mumkin [3,11]. Ya'ni, qadriyatlar stereotiplarni filtrlashga harakat qilsa, stereotiplar o'z navbatida qadriyatlarning hayotda namoyon bo'lish yo'llarini cheklaydi. Bu ikki fundamental jarayon o'rtasidagi dinamik va deterministik o'zaro ta'sir esa kognitiv uslublar, shaxs tiplari, moslashuvchanlik va boshqa individual-tipologik farqlar prizmasidan ko'rib chiqilganda yanada murakkab, ko'p qirrali va differensial xususiyat kasb etadi [10,12]. Ushbu tadqiqotdan ko'zlangan asosiy maqsad – shaxsning qadriyatlar tizimi va ijtimoiy stereotiplar o'rtasidagi dinamik o'zaro munosabat hamda o'tish mexanizmlarini differensial-psixologik yondashuv asosida nazariy jihatdan tizimli tahlil etish, ularning funksional bog'liqligini hamda individual-psixologik o'ziga xosligini belgilovchi o'zgaruvchilarni ilmiy jihatdan asoslab berishdan iborat.

Nazariy asos va adabiyotlar tahlili. Psixologiya fanida shaxsning qadriyatlar tizimi muammosi uzoq tarixiy-evolyutsion yo‘nalishga ega bo‘lib, turli xorijiy va mahalliy ilmiy maktablar tomonidan fundamental paradigmlar asosida tahlil etilgan. Ushbu yo‘nalishdagi klassik yondashuv asoschilaridan biri M. Rokich qadriyatlarni insonning chuqur ildiz otgan va barqaror e‘tiqodlari tizimi sifatida ta’riflaydi [7]. Olim o‘zining ierarxik modelida qadriyatlarni ikki asosiy guruhga: “terminal” (subyekt intiladigan yakuniy hayotiy maqsadlar) va “instrumental” (mazkur maqsadlarga erishishga xizmat qiladigan xulq-atvor usullari va vositalari) turlarga ajratdi [7]. Rokich konsepsiyasiga ko‘ra, mazkur qadriyatlar barqaror ierarxik tizimni tashkil etib, shaxs xulq-atvorining motivatsion asosini hamda uning ijtimoiy muhitga bo‘lgan munosabatlar traektoriyasini keng ko‘lamda belgilab beradi [7].

S. Shvarts esa qadriyatlar nazariyasini yanada universal darajaga ko‘tardi va uning motivatsion xususiyatlarini inobatga olgan holda dinamik qadriyatlar tipologiyasini ishlab chiqdi [9]. Shvarts qadriyatlarning o‘nta asosiy turini aniqladi: kuch, muvaffaqiyat, rag‘bat, mustaqillik, universalizm, xayriya (mehribonlik), an‘ana, konformlik va xavfsizlik [9]. Muallif tomonidan asoslangan mazkur qadriyatlar doiraviy modeli shaxslararo individual farqlarni o‘rganishda, shuningdek, shaxs xulq-atvorining differensial tahlilida fundamental metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi [9].

Tahlil mezonlari	Shaxs qadriyatlar tizimi	Ijtimoiy stereotiplar	O‘zaro bog‘liqligi
Mazmuni	Shaxs uchun muhim bo‘lgan maqsad, e‘tiqod va tamoyillar majmui	Muayyan guruh yoki hodisa haqidagi barqaror va soddalashtirilgan tasavvurlar	Qadriyatlar stereotiplarning shakllanishi va qabul qilinishiga ta’sir qiladi
Shakllanish manbalari	Oila, ta’lim, madaniyat, shaxsiy tajriba	Ijtimoiy muhit, OAV, an‘analar, guruh tajribasi	Ikkalasi ham ijtimoiylashuv jarayonida rivojlanadi
Psixologik vazifasi	Xulq-atvorni boshqarish va hayotiy yo‘nalishni belgilash	Axborotni tez qayta ishlash va ijtimoiy muhitni tushunishni yengillashtirish	Qaror qabul qilish va ijtimoiy munosabatlarga birgalikda ta’sir ko‘rsatadi
Moslashuvchanligi	Nisbatan barqaror, lekin tajriba orqali o‘zgarishi mumkin	Ko‘pincha qat’iy, ammo yangi bilimlar ta’sirida o‘zgaradi	Yangi qadriyatlar stereotiplarning qayta ko‘rib chiqilishiga olib keladi
Shaxs rivojlanishidagi roli	Motivatsiya va o‘zini anglashning asosini tashkil etadi	Boshqalarni baholash va ularga munosabatni shakllantiradi	Shaxsning ijtimoiy xulq-atvorini belgilaydi
Differensial	Yosh, jins,	Yosh, jins, ijtimoiy	Individual farqlar

omillar	temperament, ta'lim, madaniyat	tajriba, madaniy muhit	ularning namoyon bo'lish darajasini belgilaydi
Ijobiy ta'siri	Maqsadlilik, mas'uliyat, bag'rikenglikni rivojlantiradi	Ijtimoiy tajribani tez o'zlashtirishga yordam beradi	Ijobiy qadriyatlar konstruktiv stereotiplarni shakllantiradi
Salbiy ta'siri	Qattiq konservativ qadriyatlar moslashuvchanlikni kamaytirishi mumkin	Kamsitish, noto'g'ri baholash va ijtimoiy ziddiyatlarni yuzaga keltirishi mumkin	Salbiy stereotiplar tolerantlik va ijtimoiy adolat qadriyatlariga zid keladi
Tadqiqot metodlari	Qadriyatlar so'rovnomalari, suhbat, testlar	Stereotiplarni aniqlash testlari, anketalar, kuzatish	Korrelyatsion va qiyosiy tahlil orqali bog'liqlik aniqlanadi
Amaliy ahamiyati	Shaxs kamoloti va tarbiyasini takomillashtirish	Stereotip va diskriminatsiyani kamaytirish	Tolerantlik va samarali ijtimoiy munosabatlarni rivojlantirishga xizmat qiladi

Gumanistik psixologiya namoyandalari V. Frankl va A. Maslou yondashuvlarida qadriyatlar shunchaki kognitiv tuzilma emas, balki shaxsni dinamik motivatsiyalashtiradigan, uning ekzistensial mohiyatini va hayotiy ma'nosini belgilovchi eng oliy omil sifatida talqin qilingan [4]. Mahalliy psixologik maktab vakillaridan I.S. Kon, B.S. Bratus va D.A. Leontyevlar ham o'z tadqiqotlarida qadriyatlarni shaxsning ma'no-psixologik sohasi bilan uzviy bog'liqlikda o'rganganlar va ularni subyekt dunyoqarashini ichkaridan tartibga soluvchi psixik regulyatorlar sifatida tahlil etganlar [5]. Shuningdek, D.N. Uznadze tomonidan asoslangan psixologik ustanovka nazariyasi ham shaxs qadriyatlarining ijtimoiy muhitda avtomatik yoki ongli ravishda namoyon bo'lish mexanizmlarini tushunishga xizmat qiladi [11].

“Stereotip” tushunchasi ilmiy muomalaga dastlab siyosatshunos U. Lippmann tomonidan kiritilgan bo'lib, u bu hodisani inson ongida shakllanadigan, ijtimoiy voqelikning andozalashgan, soddalashtirilgan va umumlashtirilgan mental tasvirlari (“boshimizdagi suratlar”) sifatida tavsiflagan [6]. Bugungi kunda ijtimoiy psixologiyada stereotiplar guruhlararo munosabatlar, ijtimoiy idrok va ijtimoiy kognitsiya tadqiqotlarining markaziy obyektlaridan biri hisoblanadi.

G. Olport o'zining fundamental asarida stereotiplarni inson ongingning axborotni tejash va kategoriyalashtirishga bo'lgan tabiiy kognitiv ehtiyoji deb baholagan hamda ularni ijtimoiy noto'g'ri tushunchalar va oldindan shakllangan hukmlar bilan bog'liq

holda ko'rib chiqqan [2]. Keyinchalik H. Tajfel va J. Turner tomonidan yaratilgan Ijtimoiy identifikatsiya nazariyasi stereotiplarning guruh a'ziligini anglash hamda shaxsning ijtimoiy identiteti bilan funksional bog'liqligini isbotlab berdi [10]. Mazkur nazariyaga ko'ra, shaxs o'zi mansub bo'lgan guruhni boshqa guruhlardan ustun qo'yishga va sun'iy ravishda ijobiy baholashga intiladi, bu esa tashqi guruhlarga nisbatan stereotip va sxematik fikrlashni avtomatik ravishda kuchaytiradi [10].

Zamonaviy kognitiv psixologiya yo'nalishida ijtimoiy stereotiplar "ikkili jarayon modeli" doirasida muvaffaqiyatli o'rganilmoqda. D. Kahneman va uning hamkasblari ilmiy ishlarida ko'rsatilganidek, stereotiplar tezkor, intuitiv va avtomatik ravishda ishga tushadigan "1-tizim" fikrlashiga xos bo'lib, ongli, tahliliy va chuqur mulohaza yurituvchi "2-tizim" tomonidan nazorat qilinishi yoki inkor etilishi mumkin [3]. Aynan mana shu ikki tizimning o'zaro nisbati va faollashuv darajasi ko'p jihatdan shaxsning individual-psixologik xususiyatlariga bog'liqdir.

Differensial psixologiya shaxslararo va guruhlararo psixologik farqlarni o'rganuvchi fan sohasi sifatida, shaxsning ichki qadriyatlar ierarxiyasi va uning tashqi kognitiv stereotiplari munosabatini individual o'lchamda tahlil qilish uchun fundamental metodologik baza yaratadi. B.M. Teplov va V.D. Nebilitsin an'analari asosida rivojlangan ilmiy yondashuvlar shaxsning asab tizimi tipologik xususiyatlari hamda barqaror psixik xislatlarining uning ijtimoiy xulq-atvoriga ta'sirini ko'rib chiqadi [12].

Mazkur individual farqlar kontekstida qadriyatlar tizimi va ijtimoiy stereotiplar o'rtasidagi funksional aloqadorlik quyidagi differensial o'lchamlar orqali empirik va nazariy jihatdan namoyon bo'ladi:

Kognitiv murakkablik darajasi – shaxsning axborotni ko'p o'lchamli qabul qilish va qayta ishlash qobiliyati;

Tajribaga ochiqlik – yangi g'oyalarni qabul qilish va mavjud qoliplardan chiqishga bo'lgan moyillik;

Kognitiv qattqlik (rigidlik) va moslashuvchanlik – o'zgaruvchan ijtimoiy vaziyatlarda kognitiv sxemalarni tez o'zgartira olish yoki aksincha, eski qoliplarga yopishib qolish xususiyati;

Avtoritarizm va dogmatizm darajasi – guruh me'yorlariga so'zsiz bo'ysinish va o'zga guruhlarini keskin inkor etish psixologik tayyorgarligi;

Shaxsning identifikatsiya strategiyalari – subyektning turli makro va mikro ijtimoiy guruhlarda o'z o'rnini belgilash va o'zini anglash mexanizmlari.

Tahlil va muhokama. Amalga oshirilgan fundamental nazariy tahlil va mavjud konseptual yondashuvlarning qiyosiy interpretatsiyasi shuni ko'rsatadiki, shaxsning qadriyatlar tizimi va ijtimoiy stereotiplar fenomeni o'rtasida murakkab, ikki tomonlama va deterministik munosabatlar tizimi mavjud.

Bir tomondan, shaxsning subyektiv qadriyatlar ierarxiyasi uning ijtimoiy voqelikni kognitiv kategoriyalashtirish jarayoniga to'g'ridan-to'g'ri va yo'naltiruvchi ta'sir ko'rsatadi. Xususan, S. Shvarts tipologiyasiga ko'ra, yuqori universalizm va xayriya qadriyatlariga ega bo'lgan shaxslar o'zga ijtimoiy guruhlarni tolerantroq, ijobiyroq baholashga hamda kundalik muloqot jarayonlarida soddalashtirilgan kognitiv stereotiplashtirish mexanizmlaridan kamroq foydalanishga moyillik namoyon etadilar [8]. Bunday subyektlarda insonparvarlik ko'rsatmalari tashqi ijtimoiy qoliplarning ongsiz ravishda qabul qilinishiga to'sqinlik qiluvchi o'ziga xos kognitiv filtr vazifasini bajaradi.

Ikkinchi tomondan, ijtimoiy stereotiplar shaxsning ichki qadriyatlari real ijtimoiy xulq-atvorda va munosabatlar tizimida amaliyotga tatbiq etilishini belgilab beruvchi kuchli moderator hisoblanadi. Masalan, ijtimoiy muhit ta'sirida shakllangan "o'z guruhining mutloq ustunligi" haqidagi stereotipik qarashlar shaxsda kuch va muvaffaqiyatga yo'naltirilgan instrumental qadriyatlarni yanada rag'batlantiradi va destruktiv shaklda kuchaytiradi. Aksincha, "tashqi guruhning potentsial xavfliligi" to'g'risidagi ijtimoiy stereotiplarning ustuvorligi subyekt ongida xavfsizlik, an'ana va konformlik qadriyatlarini avtomatik ravishda faollashtiradi. Mazkur psixologik zanjir qadriyatlar va stereotiplar o'rtasidagi o'zini-o'zi uzluksiz oziqlantiruvchi va kuchaytiruvchi dinamik siklni yuzaga keltiradi.

Differensial-psixologik nuqtai nazardan yondashilganda, qadriyatlar va stereotiplarning o'zaro determinatsiyasi shaxsning bir qator invariant va barqaror individual-tipologik xususiyatlariga ko'ra tubdan farqlanadi [12]. Ushbu munosabatlarni belgilovchi asosiy differensial o'lchamlarni quyidagicha tahlil qilish mumkin:

Kognitiv murakkablik darajasi. Kognitiv murakkablik ko'rsatkichi yuqori bo'lgan shaxslar tashqi olamdan kelayotgan axborotlarni ko'p o'lchamli va moslashuvchan qayta ishlash qobiliyatiga ega bo'lib, qadriyat-stereotip munosabatini yanada nozikroq, tahliliy va differensiallashtirilgan tarzda ongli boshqarishga qodirdirlar.

Tajribaga ochiqlik. Ushbu shaxsiy xususiyati yuqori rivojlangan individlar jamiyatda mavjud bo'lgan tayyor stereotipik andozalarni o'zlarining ichki qadriyatlar tizimi va shaxsiy tajribasi elagidan o'tkazib, ularga nisbatan tanqidiy-tahliliy yondashishga o'ta moyil bo'ladilar.

Avtoritarizm va dogmatizm darajasi ham mazkur psixologik tizimni moderatsiyalovchi eng muhim xarakterologik omil sifatida namoyon bo'ladi. T. Adorno va uning hamkasblari tomonidan asoslangan avtoritar shaxs nazariyasi nuqtai nazaridan, yuqori avtoritarizm va kognitiv rigidlikka (qattqlikka) ega shaxslarga xos bo'lgan an'ana va konformlik qadriyatlari ijtimoiy ozchiliklar hamda tashqi guruhlariga nisbatan salbiy, agressiv stereotiplarni radikal tarzda kuchaytirib yuboradi [1]. Aksincha, mustaqillik (avtonomiya) va universalizm qadriyatlarini hayotiy ierarxiyada

ustuvor deb biladigan, demokratik yo‘nalishdagi shaxslarda har qanday ijtimoiy stereotiplarga nisbatan sog‘lom tanqidiy yondashuv va refleksiya mexanizmi kuchli bo‘lishi ilmiy jihatdan dalillanadi.

Tadqiqotning eng diqqatga sazovor jihati shundaki, shaxs o‘z ma‘no-qadriyat sohasida turli motivlar o‘rtasida chuqur ichki qarama-qarshilikni, ya‘ni qadriyatlar konfliktini boshdan kechirganda, ijtimoiy stereotiplar ba‘zan ushbu ichki ziddiyatni tezkor va oson hal qilishning samarali kognitiv “yorliq” mexanizmi sifatida yuzaga chiqadi. Bunday ekstremal holatlarda stereotiplar shaxsning ichki psixologik barqarorligini asrash va qadriyatlar tizimidagi nomuvofiqlikni (kognitiv dissonansni) sun‘iy ravishda kamaytirishga xizmat qiladi. Masalan, o‘zining individual hayotiy ierarxiyasida ham universal insonparvarlik, ham o‘z guruhiga (etnik, diniy yoki ijtimoiy guruhiga) bo‘lgan qat’iy sodiqlik qadriyatlarini birdek ustuvor deb biladigan shaxs boshqa guruh vakili bilan to‘qnashganda kuchli kognitiv dissonans holatiga tushadi. Mazkur ichki konfrontatsiyani yumshatish va o‘z xatti-harakatlariga subyektiv oqlov topish uchun inson ongi “ular baribir bizdan butunlay farq qiladi, boshqacha o‘ylaydi” tarzidagi tayyor va soddalashtirilgan salbiy stereotipni ishga soladi. Bu paradigmatsiyaviy holat qadriyatlar konflikti, stereotipik tafakkur hamda shaxsning psixologik mudofaa mexanizmlari masalan ratsionalizatsiya, proyeksiya o‘rtasida uzviy va chuqur nazariy-funksional aloqa mavjudligidan yaqqol dalolat beradi.

Xulosa. Amalga oshirilgan tizimli nazariy tahlil, qiyosiy-konseptual interpretatsiya hamda differensial-psixologik yondashuvlar integratsiyasi asosida quyidagi fundamental ilmiy xulosalar chiqarish mumkin:

Shaxs qadriyatlar tizimi va ijtimoiy stereotiplar fenomeni o‘rtasida ikki tomonlama, o‘zaro determinatsiyalashgan funksional munosabatlar mavjudligi asoslandi. Mazkur munosabatlar statik xarakterga ega bo‘lmay, doimiy o‘zgaruvchan hamda subyektning kognitiv va motivatsion ko‘rsatmalari ta’sirida bir-birini uzluksiz oziqlantiruvchi, determinatsiyalovchi va o‘zini-o‘zi kuchaytiruvchi tsiklik xususiyatga ega.

Differensial-psixologik paradigmalar doirasida yondashish shaxsning ichki qadriyatlar ierarxiyasi va tashqi stereotipik tafakkuri o‘rtasidagi aloqani chuqur individual-tipologik farqlar kontekstida tadqiq etish imkonini beradi. Bunda shaxsning kognitiv murakkablik darajasi, tajribaga ochiqlik individual xislati hamda avtoritarizm/dogmatizm ko‘rsatkichlari mazkur ikki xil psixologik fenomen o‘rtasidagi munosabatlarni shakllantiruvchi, yo‘naltiruvchi va deformatsiyalovchi asosiy moderator o‘zgaruvchilar (invariantlar) sifatida qaralishi lozimligi nazariy jihatdan dalillandi.

Shaxsiy qadriyatlar strukturasi ijtimoiy idrok jarayonida o‘ziga xos tanlovchanlik funksiyasini bajaradi. Unga ko‘ra, universalizm va mustaqillik qadriyatlarini hayotiy ierarxiyada ustuvor deb biladigan shaxslarda kognitiv andozalarga tanqidiy refleksiya

kuchli bo‘lik, bu stereotiplashtirish darajasini pasaytirishga xizmat qiladi. Aksincha, kuch, muvaffaqiyat hamda konformlik qadriyatlarining ustunligi tashqi guruhlariga nisbatan qat’iy va ko‘pincha salbiy yo‘naltirilgan stereotiplarning shakllanishini va kuchayishini rag‘batlantiruvchi psixologik omil bo‘lib xizmat qiladi.

Shaxsning ichki olamida tub qadriyatlar qarama-qarshiligi yuzaga kelganda, ya’ni intrapersonal qadriyatlar konflikti holatida, ijtimoiy stereotiplar shunchaki soddalashtirilgan tasvir emas, balki kognitiv dissonansni tezkor kamaytirish hamda psixik barqarorlikni tiklashga qaratilgan kompensator mexanizm sifatida namoyon bo‘ladi. Bu holat shaxs qadriyatlar tizimi, uning stereotipik persepsiyasi hamda ichki psixologik himoya mexanizmlari (ratsionalizatsiya, proektsiya) o‘rtasida uzviy va uzluksiz konseptual aloqa mavjudligini ko‘rsatib, ushbu muammoni kelgusida differensial va eksperimental psixologiya chorrahasida yanada chuqurroq, empirik jihatdan tadqiq etish zaruriyatini belgilaydi.

ADABIYOTLAR

1. Adorno T. W., Frenkel-Brunswik E., Levinson D. J., Sanford R. N. The Authoritarian Personality. – New York : Harper and Brothers, 1950. – 990 p.
2. Allport G. W. The Nature of Prejudice. – Cambridge, MA : Addison-Wesley, 1954. – 537 p.
3. Kahneman D. Thinking, Fast and Slow. – New York : Farrar, Straus and Giroux, 2011. – 499 p.
4. Frankl V. Psychotherapy and Existentialism. – New York : Washington Square Press, 1967. – 242 p.
5. Леонтьев Д. А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности. – Москва : Смысл, 1996. – 487 с.
6. Lippmann W. Public Opinion. – New York : Harcourt, Brace and Company, 1922. – 427 p.
7. Rokeach M. The Nature of Human Values. – New York : Free Press, 1973. – 438 p.
8. Schwartz S. H., Boehnke K. Evaluating the structure of human values with confirmatory factor analysis // Journal of Research in Personality. – 2004. – Vol. 38, No. 3. – P. 230–255.
9. Schwartz S. H. Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries // Advances in Experimental Social Psychology. – 1992. – Vol. 25. – P. 1–65.
10. Tajfel H., Turner J. C. An integrative theory of intergroup conflict // The Social Psychology of Intergroup Relations / eds. W. G. Austin, S. Worchel. – Monterey, CA : Brooks/Cole, 1979. – P. 33–47.

11. Узнадзе Д. Н. Психологические исследования. – Москва : Наука, 1966. – 451 с.
12. Теплов Б. М. Проблемы индивидуальных различий. – Москва : Академия педагогических наук РСФСР, 1961. – 536 с.

